

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЛАВРЕНІУК Олег Юрійович

УДК № 347.77.028:796

**ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ВІДНОСИН ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
У СФЕРІ СПОРТУ**

12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право;
міжнародне приватне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі цивільного і господарського права і процесу Міжнародного гуманітарного університету Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
КІЗЛОВА Олена Сергіївна,
завідувач кафедри цивільного
та господарського права і процесу
Міжнародного гуманітарного університету

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
заслужений діяч науки і техніки України
ХАРИТОНОВА Олена Іванівна,
завідувач кафедри права інтелектуальної власності
і корпоративного права
Національного університету
«Одеська юридична академія»;

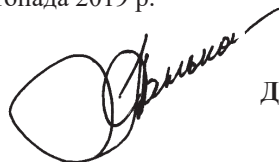
кандидат юридичних наук, доцент
МАКОДА Володимир Євгенович,
доцент кафедри цивільного права
юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Захист відбудеться 24 грудня 2019 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.136.01 Міжнародного гуманітарного університету (65009, вул. Фонтанська дорога, 33, м. Одеса).

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Міжнародного гуманітарного університету за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 33.

Автореферат розіслано 23 листопада 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Д. Г. Манько

Підписано до друку 18.11.2019 р. Формат 60х90/16.
Ум.-друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 1911-1а.

Видачник і виготовлювач ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
Тел. +38 050 7775901 +38 048 7959160
e-mail: fenix-izd@ukr.net
www.fenixbooks.com

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Вже давно визнано, що спорт є елементом соціально-економічного життя держави, досягнення в галузі спорту зміцнюють авторитет країни, приносять прибуток суб'єктам правовідносин у сфері спорту, створюють додаткові робочі місця, пропагують здоровий спосіб життя. Завдяки цьому вирішується низка соціально-економічних проблем у державі. Як справедливо зазначається в науковій літературі, сьогодні спорт, особливо професійний, повністю комерціалізувався і розглядається як різновид бізнесу. Виділяють навіть окрему структуру індустрії спорту, що складається з таких сегментів як передача виключних прав на використання назви спортивного заходу та його символіки, передача права на висвітлення спортивного заходу; реклама; виготовлення та продаж спортивної атрибутики, товарів; передача прав на результати інтелектуальної діяльності або на засоби індивідуалізації; продаж акцій професійних спортивних клубів; трансфери спортсменів; організація та проведення лотерей; участь професійних спортивних клубів у міжнародних спортивних змаганнях тощо.

Як і в будь-якому виді діяльності, де присутнім є елемент творчості, у сфері спорту виникають права інтелектуальної власності на різноманітні об'єкти: право на ім'я, право на бренд, на логотип тощо. Таким чином, сучасний спорт є повноцінним сегментом ринкової економіки, при цьому економісти виділяють чотири стовпи сучасного спортивного ринку: мерчендайзинг (у розумінні просування і розповсюдження брендваної продукції, захищеної товарними знаками спортивних організацій), спонсорство, продаж медіа-прав, продаж квитків. З виділених чотирьох сегментів три перші мають безпосередній зв'язок зі сферою прав інтелектуальної власності й продукують дві третини доходу загальносвітового спортивного ринку.

Удосконалення правового регулювання будь-якого виду суспільних відносин вимагає встановлення кола таких відносин, їх класифікації за різними критеріями, визначення суб'єкта й об'єкта правового регулювання з метою чіткої регламентації суспільних відносин, що виникають між учасниками. Велика роль інтелектуальної власності в сучасному спорті вимагає дослідження всіх відносин, які виникають у сфері спорту, а також і специфіки саме відносин інтелектуальної власності у зазначеній сфері.

Проблема встановлення кола відносин у сфері спорту пов'язана з тим, що сьогодні відбувається фундаментальний перегляд усієї ідеології спортивних правовідносин, у тому числі й поглядів на їхню правову природу. Тому необхідність звернення до поняття, специфіки правовідносин, що виникають у сфері спорту, їх класифікації, виокремлення з кола таких відносин тих, що стосуються права інтелектуальної власності, захист таких відносин сумнівів не викликає, а дослідження відповідних проблем є своєчасним і доцільним як

з теоретичної, так і з практичної точки зору. Враховуючи численні порушення прав інтелектуальної власності у сфері спортивної діяльності, необхідним є встановлення видів прав інтелектуальної власності, які використовуються, видів порушень цих прав, які виникають у зазначеній специфічній сфері діяльності, специфіки таких порушень, а також визначення форм, способів і засобів захисту прав інтелектуальної власності.

Ознайомлення з існуючими в науці цивільного права дослідженнями цивільно-правового регулювання інтелектуальної власності у сфері спорту дозволили дійти висновку про їх фрагментарність, відсутність комплексності у таких дослідженнях, а також про необхідність звернення до проблем правового регулювання відносин інтелектуальної власності у сфері спорту на рівні окремого монографічного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного та господарського права і процесу Міжнародного гуманітарного університету «Приватно-правова сфера України в контексті європейської інтеграції» на 2016–2020 роки, яка своєю чергою є частиною комплексної теми Міжнародного гуманітарного університету «Україна і світ у контексті становлення і розвитку соціогуманітарної сфери» на 2016–2020 рр. № 0110U000678.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є комплексний аналіз цивільно-правового регулювання відносин інтелектуальної власності в Україні у сфері спорту з урахуванням оновленого цивільного, спортивного законодавства, світових тенденцій регулювання відповідних відносин, а також внесення пропозицій щодо вдосконалення законодавства України у світлі процесу гармонізації вітчизняного законодавства із законодавством ЄС у сфері права прав інтелектуальної власності та захисту учасників відповідних відносин у сфері спорту.

Для досягнення поставленої мети в дисертації вирішувалися такі завдання:

визначити поняття спорту та спортивної діяльності, а також розуміння сутності відносин, що виникають у цій сфері, з урахуванням останніх наукових досліджень у сфері спортивного права і змін у спортивному та цивільному законодавстві;

встановити поняття, види та специфіку прав інтелектуальної власності у сфері спорту;

встановити види об'єктів прав інтелектуальної власності у сфері спортивної діяльності та суб'єктів відповідних відносин;

дослідити специфіку реклами у сфері спорту;

визначити поняття і види порушень прав інтелектуальної власності у сфері спорту;

визначити правову природу форм захисту прав інтелектуальної власності у сфері спорту та здійснити їх класифікацію;

з'ясувати сутність і специфіку матеріально-правових способів захисту прав інтелектуальної власності у сфері спорту;

сформулювати поняття засобів захисту прав інтелектуальної власності у сфері спорту та здійснити їх класифікацію;

охарактеризувати проблеми захисту прав інтелектуальної власності у сфері спорту, а також перспективи захисту цих прав;

сформулювати пропозиції щодо оптимізації вітчизняного законодавства у сфері правового регулювання відносин інтелектуальної власності у сфері спорту.

Об'єктом дослідження є правовідносини інтелектуальної власності у сфері спорту.

Предметом дослідження є цивільно-правове регулювання правовідносин інтелектуальної власності у сфері спорту.

Методи дослідження. Методологічну основу наукового дослідження становить низка загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, зокрема: діалектичний, формально-логічний, логіко-юридичний, порівняльно-правовий, структурно-функціональний, метод системного аналізу, соціологічний та ін.

Так, діалектичний метод слугував засобом наукового дослідження категорій «спортивне право», «захист прав інтелектуальної власності» тощо, що дозволило вийти за межі суто нормативістського підходу і розглянути їх як багатоаспектний правовий феномен (підрозділи 1.2, 3.2). Історико-правовий метод надав можливість виявити основні закономірності та особливості виникнення й розвитку поняття й сутності спортивного права, правовідносин інтелектуальної власності у сфері спорту, становлення системи їхнього захисту (підрозділ 1.1). Порівняльно-правовий метод застосовувався для встановлення місця правовідносин інтелектуальної власності у сфері спорту та захисту цих прав у системі інших правових категорій (підрозділи 1.2, 1.3); метод абстрагування – для визначення й уточнення окремих понять, зокрема, поняття спортивних творів, іміджевих прав, порушень прав інтелектуальної власності у сфері спорту (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1). За допомогою системно-функціонального методу визначено коло суб'єктів і об'єктів спортивних відносин, надано характеристику прав і обов'язків їхніх учасників (підрозділ 1.2), охарактеризовано форми, способи та засоби захисту прав інтелектуальної власності у сфері спорту (підрозділи 3.2, 3.3). Формально-логічний і логіко-юридичний методи дозволили виявити недоліки чинного законодавства й обґрунтувати напрямки його вдосконалення (підрозділи 1.3, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим у вітчизняній юридичній науці спеціальним комплексним дослідженням проблем цивільно-правового регулювання відносин у сфері спорту в Україні, на основі якого сформульовано цілісну концепцію такого регулювання з урахуванням оновленого цивільного та спортивного законодавства, правозастосовної практики.

За результатами проведеного дослідження отримано такі результати, що містять наукову новизну:

вперше:

запропоновано концептуальний підхід до визначення місця відносин інтелектуальної власності у спортивних відносинах. Запропоновано відносини інтелектуальної власності віднести до відносин у спортивній сфері, які є родовим поняттям для категорії «спортивні відносини», і умовно назвати їх «відносинами інтелектуальної спортивної власності»; ці правовідносини є відносинами універсальними, приватно-правовими за своєю суттю, пов'язаними зі сферою спорту, що мають специфіку, зумовлену особливостями об'єктів даної сфери;

запропоновано серед об'єктів «відносин інтелектуальної спортивної власності» виокремлювати об'єкти «авторської спортивної власності» та «об'єкти промислової спортивної власності». Відповідно, до перших віднести такі специфічні об'єкти, як спортивний твір, спортивне ім'я, спортивний імідж, медійний образ, зображення спортсмена, спортивні карти, поза спортсмена на фото, гімни або музикальні ідентифікатори клубів, гральний контент, медійні права, комп'ютерні кіберспортивні ігри, реслінг, чирлідінг тощо. До других – фірмове найменування спортивної організації, спортивні символи, девізи, кольори, слогани, емблеми та вимпели, олімпійські символи, командні й корпоративні або такі, що пов'язані з певними подіями, талісмани тощо;

доведено доцільність правового аналізу категорії «кіберспорт» і запропоновано його авторське визначення: кіберспорт – це вид інтерактивної спортивної діяльності, результатом якої є спортивні змагання у комп'ютерній грі, у яких гравці розвивають свої фізичні та інтелектуальні навички;

запропоновано під іміджевими правами розуміти немайнові права суб'єкта прав інтелектуальної власності, що складаються з прав на ім'я, образ, фото- і відео-зображення тощо, які відображають певні ціннісні характеристики особи, мають метою емоційно-психологічно впливати на будь-кого з метою популяризації, реклами тощо;

запропоновано авторське розуміння спортивної реклами як інформації позитивного характеру про особу або товар, розповсюдженої в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначеної сформувати або підтримати обізнаність споживачів реклами та їх інтерес щодо таких особи чи товару у

сфері спортивної діяльності, котра спрямована на покупку цього товару або наслідування зазначеної особи;

запропоновано спортивну рекламу поділяти на такі види, як соціальна спортивна реклама – інформація будь-якого виду, розповсюджена в будь-якій формі, що спрямована на досягнення суспільно корисних цілей, популяризацію конкретного виду спорту, рухової активності та спорту загалом (невід’ємна складова діяльності організацій сфери масового спорту та спорту для всіх), розповсюдження якої не має на меті отримання прибутку; комерційна спортивна реклама – метою якої є отримання прибутку та зміцнення стану фірм і компаній на ринку товарів і послуг за посередництва спорту; і змішана (соціально-комерційна) реклама – завданням якої є розширення збуту товарів подвійного призначення при паралельній популяризації фізкультури і спорту, а також здорового способу життя;

удосконалено:

розуміння спортивного твору, під яким слід розуміти результат інтелектуальної творчої діяльності автора (тренера, і/або хореографа, і/або спортсмена) – фізичної особи, який має виражений сюжет або певну послідовність рухів, виражених в об’єктивній формі;

положення, що поза у фотографії, якщо вона створює яскравий образ, який запам’ятовується і викликає стійку асоціацію зі спортсменом або видом спорту, товаром, що рекламується, – має бути захищена авторським правом;

дістало подальшого розвитку:

поняття спортивного права, яке доцільно розглядати як особливу сферу приватно-правового регулювання, що включає у свій предмет насамперед майнові відносини, які складаються у зв’язку із здійсненням спортивної діяльності. Це галузь законодавства, норми якої регулюють специфічні відносини, пов’язані зі сферою спорту, в тому числі спортивні відносини, «відносини інтелектуальної спортивної власності» тощо;

твердження, що у сфері спорту в якості порушення авторських і суміжних прав найчастіше зустрічаються використання образу, імені спортсмена, зображень без його згоди, а також розповсюдження, ввезення на митну територію України з метою розповсюдження об’єктів авторського права та/або суміжних прав, публічне інформування про них, використання іміджевих прав спортсмена або клубу;

положення про те, що до типових порушень прав промислової власності у сфері спорту належать виробництво й розповсюдження продукції з незаконним використанням торговельних марок, географічних зазначень та фірмових найменувань відомих вітчизняних і зарубіжних виробників, а також виготовлення й реалізація товарів з використанням запатентованих винаходів, корисних моделей і промислових зразків без згоди власників прав на ці об’єкти права інтелектуальної власності.

Запропоновано внесення доповнень до статті 492 ЦК України і викладення її у такій редакції: «Торговельною маркою може бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами. Такими позначеннями можуть бути зокрема слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів, звуків та їх сполучень».

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки й пропозиції, сформульовані в дисертації, можуть бути використані:

у науково-дослідній діяльності – для подальшої розробки теоретичних і практичних проблем цивільно-правового регулювання відносин інтелектуальної власності у сфері спорту;

у правотворчій діяльності – для вдосконалення актів чинного законодавства України щодо цивільно-правового регулювання відносин інтелектуальної власності у сфері спорту;

у правозастосовній діяльності – для формулювання рекомендацій із вдосконалення практики застосування актів чинного законодавства України щодо цивільно-правового регулювання відносин інтелектуальної власності у сфері спорту, правильного розуміння змісту правових норм, їх тлумачення, вирішення питань, не врегульованих нормами права;

у навчальному процесі – при викладанні дисциплін «Цивільне право України», «Право інтелектуальної власності», «Спортивне право», а також при підготовці підручників, навчальних посібників, практикумів, методичних рекомендацій із зазначених дисциплін.

Апробація результатів дисертації. Дисертацію підготовлено та обговорено на кафедрі цивільного і господарського права і процесу Міжнародного гуманітарного університету Міністерства освіти і науки України. Основні теоретичні положення, висновки та пропозиції, викладені в дисертації, обговорювалися на засіданнях кафедри. Також результати дослідження були апробовані на наукових заходах, зокрема: на міжнародній науково-практичній конференції: «Правова система України: сучасні тенденції та фактори розвитку» (м. Запоріжжя, 22–23 березня 2019 р.); на міжнародній науково-практичній конференції: «Право як ефективний суспільний регулятор» (м. Львів, 15-16 лютого 2019 р.), на міжнародній науково-практичній конференції: «Пріоритети розвитку юридичних наук у ХХІ столітті» (м. Одеса, 12–13 квітня 2019 р.).

Публікації. Основні положення, теоретичні висновки та практичні рекомендації, що містяться в дисертації, викладені автором у 8 наукових працях, у тому числі в 4 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, в 1 науковій статті, опублікованій у

зарубіжному періодичному виданні та у 3 тезах доповідей на міжнародних наукових конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається із анотації, вступу, 3 розділів, що включають 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації складає 236 сторінок, з яких основний зміст – 189 сторінок, список використаних джерел – 318 найменувань на 32 сторінках, додатки – на 2 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами й темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, висвітлено наукову новизну одержаних результатів та їх практичне значення, зазначено про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

Перший розділ «Поняття сфери спорту і правовідносин у сфері спорту» присвячено дослідженню понять «сфера спорту», «спорт», «правовідносини у сфері спорту», «об'єкти та суб'єкти спортивної діяльності».

У **підрозділі 1.1. «Огляд наукової літератури та вибір напрямків дослідження»** зроблено висновок, що проблема визначення поняття та характеристики відносин інтелектуальної власності у сфері спорту є досить новою, оскільки до останнього часу не привертала особливої уваги дослідників. У площині вирішення цієї проблеми лежить також і проблема визначення поняття та правової природи спортивного права, спортивних відносин та їх класифікації, а надто – захисту прав інтелектуальної власності у сфері спорту за допомогою правових форм і засобів. Всі наукові розвідки, що здійснювалися у цій сфері, можна поділити на декілька напрямків. По-перше, це дослідження самого поняття спортивного права, а також встановлення його місця в системі права України. З цього питання витікає також окремий блок досліджень, пов'язаних із визначенням предмету спортивного права, його методу і специфіки відносин, які виникають у сфері спортивної діяльності. По-друге, досліджується таке явище, як кіберспорт, пов'язане з широким використанням інформаційних технологій у сфері спорту. По-третє, низка досліджень присвячена питанням прав інтелектуальної власності у сфері спорту. Ці дослідження є нечисленими, стосуються як правило засобів індивідуалізації, зокрема, торговельної марки. Навіть побіжний огляд здобутків стосовно захисту прав інтелектуальної власності у сфері спорту свідчить про практично повну відсутність відповідних досліджень. Тому з'ясування поняття сфери спорту і об'єктів прав інтелектуальної власності, пов'язаних з ним, є доцільним і досить актуальним.

У підрозділі 1.2. «Спорт та спортивна діяльність, правовідносини у цій сфері» на підставі проведеного дослідження встановлено, що категорія «спорт» розглядається як діяльність і як сукупність суспільних відносин. Зроблено висновок про необхідність введення у правове поле поняття «сфера спорту», яке має включати в себе суспільні відносини щодо фізичної культури та власне спорту. Досліджено поняття «кіберспорт» і запропоновано авторське поняття даної категорії.

При аналізі поняття і специфіки відносин у сфері спорту зроблено висновок, що слід розмежувати такі поняття, як спортивні відносини і відносини в спортивній сфері, або відносини, пов'язані зі сферою спорту. Головна відмінність між ними полягає в тому, що спортивні відносини не можуть існувати поза сферою спорту, а якщо й існують, то набувають у цій сфері сутнісних особливостей, зумовлених властивостями сфери. Що стосується відносин, пов'язаних зі сферою спорту, то вони є відносинами «універсальними», тобто такими, що можуть виникати у різних сферах буття, набуваючи найменування «спортивних» лише завдяки своєму існуванню у сфері спорту. Тому правовідносини інтелектуальної власності є відносинами універсальними, приватно-правовими за своєю суттю, пов'язаними зі сферою спорту, що мають специфіку, зумовлену особливостями об'єктів даної сфери.

З метою використання в науковому обігові запропоновано відносини інтелектуальної власності віднести до відносин у спортивній сфері, які є родовим поняттям для категорії «спортивні відносини», і умовно назвати їх «відносинами інтелектуальної спортивної власності»; відповідно серед об'єктів «відносин інтелектуальної спортивної власності» виокремлювати об'єкти «авторської спортивної власності» й «об'єкти промислової спортивної власності».

Підрозділ 1.3. «Об'єкти та суб'єкти спортивної діяльності» присвячено дослідженню об'єктів і суб'єктів у відповідній сфері та їх специфіці. Зроблено висновок, що до об'єктів у сфері спортивної діяльності можна віднести: матеріальні блага, які беруть участь у фізкультурно-спортивному обігу, зокрема фізкультурно-оздоровчі та спортивні товари (послуги), споруди й інші об'єкти спорту, спортивні призи і нагороди; нематеріальні блага, пов'язані з фізичною культурою та спортом, наприклад, ділова репутація спортсмена або спортивної команди, клубу; зображення спортсмена, фірмове найменування спортивної організації, товарні знаки і знаки обслуговування (спортивна символіка), телевізійні права на спортивні заходи тощо; дії суб'єктів спортивного права в різних сферах, а також фізкультурно-спортивні роботи й послуги, їх результати; продукти інтелектуальної діяльності, що належать до сфери фізичної культури і спорту, зокрема виключні права на них; спортивну інформацію.

Навіть побіжний огляд суб'єктів сфери фізичної культури і спорту дає підстави для висновку, що відповідно до закону лише два з них безпосередньо наділені правом мати власну символіку та захищати її не забороненими законом засобами: Національний олімпійський комітет України та Спортивний комітет України. Однак всі інші суб'єкти також мають права інтелектуальної власності на об'єкти інтелектуальної власності, що створюються і використовуються ними у сфері спортивної діяльності.

Другий розділ «Об'єкти інтелектуальної власності у сфері спорту» присвячено дослідженню тих об'єктів авторського права і прав промислової власності, які виникають і використовуються у сфері спорту.

У підрозділі 2.1. «Об'єкти авторського права та суміжних прав у сфері спортивної діяльності» піддано аналізу саме поняття твору і його специфіку у сфері спортивної діяльності. Запропоновано вдосконалити існуюче в науковій літературі поняття спортивного твору.

Встановлено, що у сфері спортивної діяльності досить поширеним є використання імені та зображення відомих спортивних діячів (спортсменів, тренерів, арбітрів). Зображення людини, її образ може бути втілене у фотографіях, художніх творах, кінематографічних творах, карикатурах, скульптурах та інших формах об'єктивізації. У сфері спорту в якості об'єктів авторського права найчастіше використовуються фотографічні твори, які втілюють образ людини. Проаналізовано медійний образ відомого спортсмена як об'єкта прав інтелектуальної власності. Досліджено категорію іміджевих прав спортсменів, у результаті чого запропоновано авторське розуміння іміджевих прав. Зроблено висновок про специфіку об'єктів авторського права та суміжних прав, що виникають у сфері спорту, або тісно з нею пов'язані. До таких «об'єктів промислової спортивної власності», не визначених у законодавстві, віднесено спортивний твір, спортивне ім'я, спортивний імідж, медійний образ, зображення спортсмена, спортивні карти, поза спортсмена на фото, гімни або музикальні ідентифікатори клубів, гральний контент, медійні права, комп'ютерні кіберспортивні ігри, реслінг, чирлідінг тощо.

У підрозділі 2.2. «Об'єкти права промислової власності у сфері спорту» зроблено висновок, що в якості об'єктів промислової власності у сфері спорту використовують зображення як елемент знака для товарів і послуг (торговельної марки) у зовнішньому оформленні товарів та на упаковці. Епоха діджиталізації висуває на порядок денний питання, пов'язані з використанням образу спортсмена у вигляді цифрової фотографії, для створення комп'ютерної анімації або візуальних ефектів, наприклад, голограми. Розвиток інформаційних технологій обумовив появу ще одного засобу індивідуалізації – доменного імені. Ім'я спортсмена також може стати об'єктом прав інтелектуальної власності у вигляді торговельної марки.

Досліджено поняття і значення бренду у сфері спортивної діяльності. Зроблено висновок, що до «об'єктів промислової спортивної власності» слід віднести фірмове найменування спортивної організації, спортивні символи, девізи, кольори, слогани, емблеми та вимпели, олімпійські символи, командні, корпоративні або такі, що пов'язані з певними подіями, талісмани тощо.

У **підрозділі 2.3. «Специфіка реклами у сфері спорту»** досліджено значення реклами у сфері спорту й ті складові, що використовуються в ній як результати інтелектуальної діяльності. Проведено співвідношення понять «реклама» і «пропаганда». Проаналізовано елементи спортивної реклами, що є об'єктами інтелектуальної власності. Запропоновано спортивну рекламу поділяти на такі види, як соціальна спортивна реклама – інформація будь-якого виду, розповсюджена в будь-якій формі, що спрямована на досягнення суспільно корисних цілей, популяризацію конкретного виду спорту, рухової активності та спорту загалом (невід'ємна складова діяльності організацій сфери масового спорту та спорту для всіх), розповсюдження якої не має на меті отримання прибутку; комерційна спортивна реклама – метою якої є отримання прибутку і зміцнення стану фірм і компаній на ринку товарів і послуг за посередництва спорту; і нарешті – змішана (соціально-комерційна) реклама – завданням якої є розширення збуту товарів подвійного призначення при паралельній популяризації фізкультури і спорту, а також здорового способу життя. Проаналізовано специфіку обмежень і заборон у спортивній рекламі.

У **третьому розділі «Проблеми захисту прав інтелектуальної власності у сфері спорту»** досліджено поняття і види порушень прав інтелектуальної власності у сфері спорту, а також форми, способи і засоби захисту таких прав.

У **підрозділі 3.1. «Поняття і види порушень прав інтелектуальної власності у сфері спорту»** проаналізовано поняття «порушення», «оспорювання» і «невизнання» прав як основні види порушень. Співвіднесено категорії «контрафакція» та «фальсифікація» як порушення прав інтелектуальної власності у сфері спорту. Аналіз судової практики дозволив дійти висновку, що у сфері спорту якості порушень авторських і суміжних прав найчастіше зустрічаються використання образу, імені спортсмена, зображень без його згоди, а також розповсюдження, ввезення на митну територію України з метою розповсюдження об'єктів авторського права та/або суміжних прав, публічне інформування про них, використання іміджевих прав спортсмена або клубу. До типових порушень прав промислової власності у сфері спорту належать виробництво і розповсюдження продукції з незаконним використанням торговельних марок, географічних зазначень та фірмових найменувань відомих вітчизняних і зарубіжних виробників, а також виготовлення і реалізація товарів з використанням запатентованих винаходів,

корисних моделей і промислових зразків без згоди власників прав на ці об'єкти права інтелектуальної власності.

У підрозділі 3.2. «**Форми, способи і засоби захисту прав інтелектуальної власності у сфері спорту**» на підставі проведеного дослідження зроблено висновок, що система захисту прав інтелектуальної власності включає захист на основі законодавства про право інтелектуальної власності (спеціальний захист) і загальних засад захисту прав, зокрема цивільних (загальний захист). Специфіка цивільно-правового захисту права власності полягає у застосуванні таких юридичних механізмів (засобів чи способів), які забезпечують, як правило, усунення перешкод у здійсненні права власності та відновлення майнового становища потерпілого власника за рахунок майнових благ порушника або іншої зобов'язаної особи.

Вибір способу захисту належить автору прав і залежить від характеру правопорушення. Зазначене стосується і захисту прав на об'єкти промислової власності, встановлені у спеціальному законодавстві. Реалізація форм захисту із застосування способів захисту цивільних прав забезпечується за допомогою цілого ряду прийомів, які в юридичній науці називаються засобами захисту. Засоби захисту в даному аспекті можна підрозділити на дві групи: засоби, вживані при судовій формі захисту (позовна заява, заява, скарга, судові акти, накази та ін.); засоби, вживані при адміністративній формі захисту (заява, скарга, пропозиція, виконавчий напис нотаріуса, рішення органів державної влади і органів місцевого самоврядування, прийняті за зверненням громадян, та ін.). Новим для національного законодавства є право суб'єкта вимагати припинення підготовчих дій до порушення авторського права і (або) суміжних прав. Це право включає також призупинення митних процедур у випадку, якщо існує підозра, що можуть бути пропущені на митну територію України чи з її митної території контрафактні примірники творів, фонограм, відеограм, засоби обходу технічних засобів захисту, в порядку, передбаченому Митним кодексом України. Ще одним із дієвих способів захисту порушених прав у науковій літературі називають визнання недійсним свідоцтва на знак для товарів і послуг.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** викладено узагальнені результати дисертаційного дослідження, сформульовано найбільш важливі положення та пропозиції.

1. Аналіз існуючих визначень спортивного права дає підстави для висновків, що воно формується як галузь законодавства у сфері приватно-правового регулювання, яке можна визначити як пов'язану внутрішньою єдністю систему правових, а також саморегулюємих норм, якими закріплюються основні принципи, форми і порядок діяльності у сфері спорту.

Це галузь законодавства, норми якої регулюють специфічні відносини, серед яких запропоновано розрізняти власне спортивні відносини й відносини, пов'язані зі сферою спорту. Сама сфера спорту (або сфера спортивної та фізкультурної діяльності) є узагальнюючим поняттям і містить в собі відносини, що складаються у сфері фізичної культури та спорту.

2. Спортивними є відносини, які складаються між суб'єктами спортивної діяльності (спортивними клубами, спортсменами, тренерами, федераціями, тощо) в процесі підготовки та участі у спортивних змаганнях. Відносинами в спортивній сфері є як спортивні відносини, так і відносини, які безпосередньо не стосуються підготовки та участі спортсмена у спортивних змаганнях, але знаходять свій прояв у даній сфері (адміністративні, податкові, господарські, відносини інтелектуальної власності, цивільні правовідносини в даній сфері тощо).

3. В залежності від характеру та виду правовідносин, що виникають у спортивній сфері, можна виділити такі їх об'єкти: а) матеріальні блага, які беруть участь у фізкультурно-спортивному обігу, зокрема фізкультурно-оздоровчі та спортивні товари, споруди й інші об'єкти спорту, спортивні призи і нагороди; б) нематеріальні блага, пов'язані з фізичною культурою та спортом, наприклад, ділова репутація спортсмена або спортивної команди, клубу, зображення спортсмена, фірмове найменування спортивної організації, товарні знаки та знаки обслуговування (спортивна символіка), телевізійні права на спортивні заходи тощо; в) дії суб'єктів спортивного права в різних сферах, а також фізкультурно-спортивні роботи й послуги, їх результати.

4. Відносини інтелектуальної власності, які виникають стосовно специфічних об'єктів у спортивних відносинах, запропоновано віднести до відносин у спортивній сфері й умовно назвати їх «відносинами інтелектуальної спортивної власності»; ці правовідносини є відносинами універсальними, приватно-правовими за своєю суттю, пов'язаними зі сферою спорту, що мають специфіку, зумовлену особливостями об'єктів даної сфери.

5. В залежності від сутності об'єктів, серед об'єктів «відносин інтелектуальної спортивної власності» доцільно виокремлювати об'єкти «авторської спортивної власності» та «об'єкти промислової спортивної власності». До об'єктів «авторської спортивної власності» належать такі специфічні об'єкти, як спортивний твір, спортивне ім'я, спортивний імідж, медійний образ, зображення спортсмена, спортивні карти, поза спортсмена на фото, гімни або музикальні ідентифікатори клубів, гральний контент, медійні права, комп'ютерні кіберспортивні ігри, реслінг, хореографічний твір у чирлідінгу тощо. Натомість фірмове найменування спортивної організації, спортивні символи, девізи, кольори, слогани, емблеми та вимпели, олімпійські

символи, командні, корпоративні або такі, що пов'язані з певними подіями талісмани тощо належать до «об'єктів спортивної промислової власності».

5. Дослідження нової категорії у сфері спорту – кіберспорту, дозволило дійти висновку, що не кожна гра може стати однією з дисциплін кіберспорту. Для цього у кібергрі мають бути встановлені чіткі правила, на підставі яких у певний проміжок часу можна виявити переможця: математична модель гри має бути вільна від раптових подій, всі учасники змагань мають бути в однакових умовах – як у самому віртуальному просторі, так і щодо технічних можливостей, тобто всі комп'ютери та програмне забезпечення мають бути однаковими. Запропоновано авторське визначення поняття «кіберспорт» – як вид інтерактивної спортивної діяльності, результатом якої є спортивні змагання у комп'ютерній грі, в яких гравці розвивають свої фізичні та інтелектуальні навички.

6. При дослідженні об'єктів «авторської спортивної власності» запропоновано удосконалення розуміння деяких категорій, зокрема, під іміджевими правами розуміти немайнові права суб'єкта прав інтелектуальної власності, що складаються з прав на ім'я, образ, фото- і відео-зображення тощо, які відображають певні ціннісні характеристики особи, мають метою емоційно-психологічно впливати на будь-кого з метою популяризації, реклами тощо. Запропоновано авторське розуміння спортивної реклами як інформації позитивного характеру про особу або товар, розповсюдженій в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначеної сформуванню або підтримати обізнаність споживачів реклами та їх інтерес щодо таких особи чи товару у сфері спортивної діяльності, котра спрямована на покупку цього товару або наслідування зазначеної особи. Вдосконалено розуміння спортивного твору, під яким пропонується розуміти результат інтелектуальної творчої діяльності автора (тренера, і/або хореографа, і/або спортсмена) – фізичної особи, який має виражений сюжет або певну послідовність рухів, що виражені в об'єктивній формі.

7. Зроблено висновок, що у відносинах «інтелектуальної спортивної власності» в якості об'єкта найчастіше використовується образ спортсмена, його імідж як сукупність нематеріальних благ людини, спрямованих на її індивідуалізацію в зовнішньому світі (найчастіше у вигляді зображення), що широко використовується в рекламі, а також як елемент знака для товарів і послуг (торговельної марки) у зовнішньому оформленні товарів і на упаковці. Для правомірного використання фотографічних творів як об'єктів авторського права в рекламі, знаках для товарів і послуг тощо, необхідно отримати дозвіл від автора або іншого суб'єкта авторського права на ці твори. На використання фотографічного твору, якщо він не має ознак оригінальності, а є просто втіленням зображення фізичної особи, необхідний дозвіл особи, зображеної

на фото. У випадку, якщо фото є оригінальним і має автора, необхідним є також дозвіл цього автора на використання результату його творчої діяльності.

8. Запропоновано спортивну рекламу поділяти на такі види, як соціальна спортивна реклама – інформація будь-якого виду, розповсюджена в будь-якій формі, спрямована на досягнення суспільно корисних цілей, популяризацію конкретного виду спорту, рухової активності та спорту загалом (невід’ємна складова діяльності організацій сфери масового спорту та спорту для всіх), розповсюдження якої не має на меті отримання прибутку; комерційна спортивна реклама – метою якої є отримання прибутку і зміцнення стану фірм і компаній на ринку товарів і послуг за посередництва спорту; і змішана (соціально-комерційна) реклама – завданням якої є розширення збуту товарів подвійного призначення при паралельній популяризації фізкультури і спорту, а також здорового способу життя.

9. У відносинах «промислової спортивної власності» об’єктами найчастіше стають торговельні марки (звичайні, відомі, бренди), доменні імена, інші засоби індивідуалізації, елементи торговельних марок (гімни або музикальні ідентифікатори клубів; девізи і слогани; командні, корпоративні або такі, що пов’язані з певними подіями талісмани тощо).

10. Аналіз судової практики дозволив дійти висновку, що у сфері спорту в якості порушення авторських і суміжних прав найчастіше зустрічаються використання образу, імені спортсмена, зображень без його згоди, а також розповсюдження, ввезення на митну територію України з метою розповсюдження об’єктів авторського права та/або суміжних прав, публічне інформування про них, використання іміджевих прав спортсмена або клубу.

11. До типових порушень прав промислової власності у сфері спорту належать виробництво і розповсюдження продукції з незаконним використанням торговельних марок, географічних зазначень та фірмових найменувань відомих вітчизняних і зарубіжних виробників, а також виготовлення і реалізація товарів з використанням запатентованих винаходів, корисних моделей і промислових зразків без згоди власників прав на ці об’єкти права інтелектуальної власності.

12. Система захисту прав інтелектуальної власності включає захист на підставі законодавства про право інтелектуальної власності (спеціальний захист) і загальних засад захисту прав, зокрема цивільних (загальний захист). Специфіка цивільно-правового захисту права власності полягає у застосуванні таких юридичних механізмів (засобів чи способів), які забезпечують, як правило, усунення перешкод у здійсненні права власності та відновлення майнового становища потерпілого власника за рахунок майнових благ порушника або іншої зобов’язаної особи.

13. Цивільне законодавство України передбачає можливість звернення за захистом порушуваних, невизнаних або оспорюваних прав до органів державної влади, в тому числі до суду, а також здійснення самозахисту. Суб'єктами права на захист є будь-які особи (фізичні та юридичні), чії права та інтереси порушені. Вичерпний перелік таких порушень встановлено у ст. 50 Закону про авторське право і суміжні права, в інших актах законодавства. В залежності від характеру правопорушення, шкоди, яка завдана правоволодільцю, а також засобів, що обираються для захисту, формуються форми та способи захисту авторських прав.

14. Серед характерних ознак поняття форми захисту прав можна виділити наступні: це певні заходи, що об'єднані в комплекс; комплекс зазначених заходів має внутрішню узгодженість; заходи спрямовуються на захист суб'єктивних прав та інтересів; вказані заходи мають статус юридичних та/або організаційних. Традиційним у правовій науці є поділ форм захисту на юрисдикційні та неюрисдикційні. Основним критерієм поділу цих форм є суб'єкт, який здійснює дії щодо захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав. Звісно, розглядати форми захисту в матеріальному та процесуальному аспектах можна виключно за належністю до юрисдикційної форми, оскільки неюрисдикційна форма не має чітко встановленого процесуального порядку. Юрисдикційна форма захисту прав поділяється на загальну і спеціальну форму здійснення передбачених законом засобів захисту. Заходи захисту мають належати до єдиного правового режиму.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Лавренюк О. Ю. Деякі проблемні питання захисту прав інтелектуальної власності у сфері спорту (на прикладі знака для товарів і послуг). *Часопис цивілістики*. 2018. Вип. 30. С. 43-48.

2. Лавренюк О. Ю. Види правовідносин у сфері спорту: до проблеми класифікації. *Юридичний вісник*. 2018. № 3. С. 108-113.

3. Лавренюк О. Ю. Деякі правові аспекти використання образу (іміджу) спортсмена. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2019. № 1. С. 98-111.

4. Лавренюк О. Ю. Кіберспорт і права інтелектуальної власності. *National law journal: theory and practice*. 2019. №. 3 (37). С. 81-83

5. Лавренюк О. Ю. Реклама і право інтелектуальної власності у сфері спорту. *Юридичний бюлетень*. 2019. № 9. С.112-119.

6. Лавренюк О. Ю. Особливості судової форми захисту прав інтелектуальної власності у сфері спорту. *Право як ефективний суспільний*

регулятор : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 15-16 лютого 2019 р.). Львів, 2019. С. 83-85.

7. Лавренюк О. Ю. Особисті немайнові права спортсменів і право інтелектуальної власності. *Правова система України: сучасні тенденції та фактори розвитку* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 22–23 березня 2019 р.). Запоріжжя, 2019. С. 78-81.

8. Лавренюк О. Ю. Особливості формування спортивного права в Україні. *Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 12–13 квітня 2019 р.). Одеса, 2019. С. 100-103.

АНОТАЦІЯ

Лавренюк О. Ю. Цивільно-правове регулювання відносин інтелектуальної власності у сфері спорту. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Міжнародний гуманітарний університет, Одеса, 2019.

Дисертація є першим у вітчизняній науці цивільного права спеціальним комплексним дослідженням цивільно-правового регулювання відносин інтелектуальної власності у сфері спорту.

Проаналізовано точки зору стосовно правової природи спортивного права та його категорій, з'ясовано специфіку і характерні ознаки правовідносин у сфері спорту. Зроблено висновок про неоднорідність таких відносин у зазначеній сфері. Встановлено місце спортивного права в системі права України, визначено коло його суб'єктів і об'єктів з точки зору захисту прав інтелектуальної власності.

Окрема увага присвячена специфіці об'єктів права інтелектуальної власності у сфері спорту. Розмежовано об'єкти авторського права і суміжних прав та об'єкти промислової власності, які виникають і використовуються у сфері спорту. Проаналізовано види порушень прав інтелектуальної власності, які є типовими для сфери спорту. Визначено особливості захисту прав інтелектуальної власності у досліджуваній сфері. З'ясовано, що система захисту прав інтелектуальної власності включає захист на підставі законодавства про право інтелектуальної власності (спеціальний захист) і загальних засад захисту прав, зокрема цивільних (загальний захист). Встановлено форми, способи і засоби такого захисту.

Сформульовано пропозиції щодо вдосконалення законодавства України стосовно захисту прав інтелектуальної власності у сфері спорту.

Ключові слова: інтелектуальна власність, цивільно-правове регулювання, спортивне право, спортивний твір, спортивна реклама, правовідносини у сфері спорту, захист прав інтелектуальної власності у сфері спорту, форми, способи і засоби захисту.

АННОТАЦІЯ

Лавренюк О. Ю. Гражданско-правовое регулирование отношений интеллектуальной собственности в сфере спорта. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Международный гуманитарный университет, Одесса, 2019.

Диссертация является первым в отечественной науке гражданского права специальным комплексным исследованием гражданско-правового регулирования отношений интеллектуальной собственности в сфере спорта по гражданскому законодательству Украины.

В работе проанализированы существующие в науке точки зрения о спортивном праве и его составляющих. Проанализирована правовая природа указанной категории. Сделан вывод о формировании спортивного права как комплексной отрасли законодательства, определена специфика спортивных правоотношений и иных отношений, возникающих в сфере спорта. Сделан вывод, что правоотношения интеллектуальной собственности, возникающие в исследуемой сфере, не являются спортивными отношениями, а принадлежат к иным видам правоотношений, которые являются частными по своей природе, объекты которых имеют свою специфику.

Отдельное внимание посвящено детальной характеристике объектов авторских и смежных прав, а также прав промышленной собственности в сфере спорта. Проанализированы объекты, появившиеся вследствие формирования информационного общества. Детально охарактеризовано явление киберспорта и тех результатов интеллектуальной собственности, которые обращаются в этой сфере. Определена специфика рекламы в исследуемой сфере и тех ее элементов, которые являются результатами интеллектуального творчества. Исследованы виды нарушений прав интеллектуальной собственности, являющиеся типичными в сфере спорта. Сделан вывод, что система защиты прав интеллектуальной собственности включает как защиту на основе законодательства о праве интеллектуальной собственности (специальная защита), так и на основе общих положений защиты прав, в частности гражданских (общая защита). Проанализированы формы, способы и средства защиты прав интеллектуальной собственности в сфере спорта.

Сформулированы предложения о совершенствовании законодательства Украины, касающиеся защиты прав интеллектуальной собственности в сфере спорта.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, гражданско-правовое регулирование, спортивное право, спортивное произведение, спортивная реклама, правоотношения в сфере спорта, защита прав интеллектуальной собственности в сфере спорта, формы, способы и средства защиты.

SUMMARY

Lavreniuk O.Yu. Civil Law Regulation of Intellectual Property Relations in Sports. – Qualified scientific work as manuscript.

Thesis for a Candidate of Law Degree in Specialty 12.00.03 – Civil Law and Civil Procedure; Family Law; International Private Law. – International Humanitarian University, Odessa, 2019.

The dissertation is the first in the national science of the civil law special complex research of the civil law regulation of intellectual property relations in the field of sports.

The points of view regarding the legal nature of sports law and its categories are analyzed, the specifics and characteristics of legal relations in the field of sports are clarified. The conclusion is made about the heterogeneity of such relations in the specified sphere. The place of sports law in the system of law of Ukraine is established, the circle of its subjects and objects are defined in terms of protection of intellectual property rights.

Particular attention is paid to the specificity of intellectual property rights in sports. There are delineated copyright and related rights and industrial property that arise and are used in the field of sports. The types of intellectual property rights infringements that are typical of the sport are analyzed. The features of protection of intellectual property rights in the research field are identified. It has been found that the system of protection of intellectual property rights includes protection based on the legislation on intellectual property rights (special protection) and the general principles of protection of rights, in particular, civil (general protection). Forms, methods and means of such protection are established.

The proposals on improvement of the legislation of Ukraine in the field of protection of intellectual property rights in the field of sport are formulated.

Keywords: intellectual property, civil law regulation, sports law, sports product, sports advertising, legal relations in the field of sport, protection of intellectual property rights in the field of sport, forms, methods and means of protection.